

Afrika in de armoedespiraal

Is ontwikkelings een ramp?

We geven veel en we geven graag. Maar misschien doet het onszelf meer goed dan de ontvangers. Afrika bijvoorbeeld raakt door de huidige ontwikkelingshulp alleen maar verder achterop, vindt de jonge Zambiaanse wetenschapper Dambisa Moyo.

Tekst: **Ronald van Erkel**

Foto: www.dambisamoyo.com

hulp

Afrika: een continent met bijna een miljard mensen. Mensen die voor het overgrote deel van generatie op generatie in armoede leven. Een continent van corrupte regimes, dictators, bloedige machtsgrepen en burgeroorlogen. Maar ook van enorme natuurlijke rijkdommen in de vorm van bodemschatten en vruchtbare landbouwgrond. Waarom is en blijft Afrika arm en ellendig, ondanks de ontwikkelingshulp die er vanuit het rijke Westen al decennia naartoe vloeit?

We geven veel en we geven graag voor ontwikkelingshulp. We voelen het als onze plicht om de medemens die het slecht getroffen heeft, te steunen. In 2008 gaf de Nederlandse overheid er 7 miljard aan uit. Daarbij kunnen nog worden opgeteld de noodhulp en de hulp die gegeven wordt door stichtingen en particulieren. En uiteraard is Nederland bepaald niet het enige donorland. Vanuit andere landen gaan ook onvoorstelbare bedragen naar Afrika: vanuit de Verenigde Staten alleen al 26 miljard dollar. Met zulke enorme geldstromen zou je mogen verwachten dat het langzaam maar beter gaat in Afrika. Helaas is dat niet het geval. Ondanks de hulp wordt de economie van de meeste Afrikaanse landen elk jaar een beetje zwakker. Terwijl in 1970 nog 11 procent van de bevolking onder het bestaansminimum zat, is dat nu 66 procent. De vraag dringt zich op: wat doen we fout, en hoe doen we het beter?

Verlammeende corruptie

Een jonge Zambiaanse econome, Dambisa Moyo, die haar opleiding in het buitenland volgde en een hele reeks titels aan belangrijke universiteiten behaalde, zegt het antwoord te weten. Haar boek *Doodlopende hulp*, dat al eerder in het Engels verscheen, heeft heel wat losgemaakt. Dat komt

In 1970 zat 11 procent van de Afrikaanse bevolking onder het bestaansminimum, nu 66 procent

door de stelling die zij daarin verdedigt: 'Ontwikkelingshulp was, en is nog steeds, voor grote delen van de derde wereld een regelrechte politieke, economische en humanitaire ramp.'

Volgens Moyo komt het grootste gedeelte van het ontwikkelingsgeld terecht bij de machthebbers van Afrikaanse landen. Dat zijn over het algemeen geen democratisch gekozen presidenten, maar dictators die over hun land regeren alsof het hun privé-eigendom is. De mensen rondom zo'n dictator – familie, vrienden, leden van dezelfde stam – profiteren mee: het is een verlammeende corruptie. De zekerste manier om in Afrika rijk te worden, zegt Moyo, is aan de macht komen. Ze haalt het voorbeeld aan van de Zaïrese president Mobutu. Hij zou een bedrag hebben verdonkere maand dat precies even groot was als de buitenlandse schuld: 5 miljard dollar. Hij had de donorlanden nog maar net gevraagd of de rentebetalingen verlaagd konden worden, of hij huurde een Concorde om zijn dochter naar haar bruiloft in Ivoorkust te brengen. En wat te denken van de Zimbabweaanse dictator Robert Mugabe, die het land waarover hij met ijzeren hand regeert, in het ongeluk heeft gestort?

Natuurlijk is het triest dat machthebbers zich vergrijpen aan hulp gelden. Maar moeten we de gewone Afrikaan, die arm is en nauwelijks voldoende te eten heeft, dan maar laten stikken? Als je de gedachtegang van Moyo volgt, ligt het er maar aan hoe je het ziet. Doorsnee Afrikaaneren leven van dag tot dag en van de hand in de tand, legt de Zambiaanse uit. De meesten zijn nu al verstoken van medische hulp en elementaire levensbehoeften zoals schoon drinkwater en een dak boven het hoofd: "Slechter dan nu kan het niet gaan." Het mag cynisch klinken, maar als de ontwikkelingshulp stopgezet zou worden, dan zouden de meeste gewone Afrikaaneren daar nauwelijks iets of helemaal niets van merken, beweert Moyo.

Afbouwen

Toch is dit niet wat zij wil. Moyo, die zich het lot van haar continent heel sterk zegt aan te trekken, wil een voorspoedig Afrika met gezonde, vrije en welvarende inwoners. In haar boek doet zij een methode uit de doeken die dat kan bewerkstelligen. "Regeringen hebben altijd geld nodig. Voor het aanleggen en onderhouden van infrastructuur, voor medische zorg, voor onderwijs, noem maar op. Laat hen dat

geld aantrekken zoals andere landen dat ook doen: door staatsobligaties uit te schrijven, door investeringen uit het buitenland aan te trekken en door exportverdragen af te sluiten. Daarnaast kunnen microkredieten (kleine geldleningen) aan zelfstandige ondernemers voor economische activiteit zorgen. Zodra deze maatregelen leiden tot een oplevende economie, kan de buitenlandse hulp (maximaal over een periode van 25 jaar) afgebouwd worden. Daar zal een enorme stimulans van uitgaan om orde op zaken te stellen." Tegelijkertijd, is in het boek te lezen, dient er gebouwd te worden aan de instellingen die elk land nodig heeft om normaal te functioneren en die ervoor zorgen dat het eigendomsrecht geldt, dat contracten nageleefd worden, dat er recht wordt gesproken, belasting wordt geïnd, enzovoorts. Spilzieke dictators die dan toch nog geld verkwisten aan paleizen, dure auto's en winkeltripjes naar Parijs of Londen, worden automatisch gestraft met het verlies van hun kredietwaardigheid, waarna zij verdere investeringen uit het buitenland wel kunnen vergeten.

Het grote voorbeeld van Moyo is China. Dat land was dertig jaar geleden nog straatarm en nauwelijks in staat de eigen bevolking te voeden. Door de zojuist genoemde maatregelen is China langzaam uitgegroeid tot een welvarende natie waar bijna niemand meer honger hoeft te lijden. "Waarom zou Afrika niet kunnen wat China en andere Aziatische landen wel konden?", vraagt de schrijfster.

Draagvlak

Er is veel kritiek gekomen op het boek van Dambisa Moyo, vooral uit de hoek van mensen die zich met ontwikkelingshulp bezighouden. Dat zijn vooral blanke mannen met een academische achtergrond en meestal geen Afrikanen, laat staan een Afrikaanse vrouw. De critici zeggen dat de Zambianse heel goed kan rekenen en verstand heeft van economie, maar dat ze niet veel van ontwikkelingshulp begrijpt.

Het zal hoe dan ook niet meevallen voldoende draagvlak te krijgen voor een radicale koerswijziging. Tientallen jaren hebben westerse geldgevers erop vertrouwd dat de hulp die zij bieden, uiteindelijk tot resultaten zal leiden. Er gaan zelfs stemmen op die zeggen dat er juist veel meer geld naar Afrika moet. Nog in 2005 organiseerde popster Bob Geldoff een wereldwijde campagne om ervoor te zorgen dat de rijke landen de schulden van Afrika kwijtschelden. Dambisa Moyo noemt dat laatste een rampzalige ontwikkeling. "Als Afrikaanse leiders echter geen verantwoording hoeven af te leggen voor de toestand in hun land en elke keer als het

'Waarom zou Afrika niet kunnen wat China en andere Aziatische landen wel konden?'

De zekerste manier om in Afrika rijk te worden, is aan de macht komen

misgaat alleen maar hun hand hoeven op te houden, dan verandert er nooit wat. Dan blijven de corruptie, de armoede en het geweld." Diezelfde mening is Kofi Annan toegedaan. De voormalige secretaris-generaal van de Verenigde Naties zegt dat Dambisa Moyo een lans breekt voor een nieuwe benadering van Afrika.

Mensenrechten

In Afrika zelf is er veel belangstelling voor Moyo's ideeën. Eén land heeft haar methode inmiddels omarmd: Rwanda. Paul Kagame, de democratisch gekozen president van het 15 jaar geleden door een gruwelijke volkerenmoord verscheurde land, nodigde Moyo onlangs uit om haar ideeën in de hoofdstad Kigali te bespreken met de regering. Hij kocht een exemplaar van haar boek voor elk van zijn kabinetleden. Wil Rwanda, zoals Moyo bepleit, het dan helemaal zonder ontwikkelingshulp stellen? Dr. David Himbara, een naaste medewerker van Kagame, zegt het zo, in een interview met allAfrica.com: "Tussen 1994 and 2000 vertrouwdde Rwanda voor honderd procent op buitenlandse hulp, maar tussen 2000 en 2008 hebben we dat percentage omlaag kunnen brengen naar 44%. We kunnen het werkelijk." Rwanda, dat het zonder natuurlijke hulpbronnen moet stellen en dat een bevolking heeft waarvan 60% onder de armoedegrens leeft, heeft desondanks nog een lange weg te gaan. Ook wat betreft democratie en mensenrechten. Dat zijn onderwerpen waarover Dambisa Moyo zich geen illusies maakt. "Democratie maakt weinig kans in een land waar het gemiddelde inkomen onder de € 4.000 ligt. Jaag eerst de economie aan en dan zal de economie de democratie en de mensenrechten aanjagen." Ook hier is China, waar schoorvoetend verbeteringen op het gebied van democratie en mensenrechten tot stand komen, haar voorbeeld.

De kritiek van Dambisa Moyo richt zich overigens niet op noodhulp, humanitaire hulp en de hulp die geboden wordt voor specifieke, controleerbare projecten zoals de bouw van een ziekenhuis of school, een inentingscampagne of het slaan van waterputten. Dat zijn projecten waarbij hulp uit de rijke landen nog steeds onontbeerlijk is. Voor iedereen van ons die dit soort hulp ondersteunt, een hart onder de riem bij een boodschap die er verder niet om liegt.

Dambisa Moyo: *Doodlopende hulp. Waarom ontwikkelingshulp niet werkt, en wat er wel moet gebeuren.* Uitgeverij Contact. 270 blz. € 22,95